

УДК 343.132 (477)

В. Луцик,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка,
науковий співробітник Західного регіонального наукового центру
Національної академії правових наук України

НАКЛАДЕННЯ АРЕШТУ НА КОРЕСПОНДЕНЦІЮ ЯК НЕГЛАСНА СЛІДЧА (РОЗШУКОВА) ДІЯ

Новий КПК України з метою впровадження у доказування результатів оперативно-розшукових заходів запровадив інститут негласних слідчих (розшукових) дій (в подальшому негласних слідчих дій).

В зв'язку із впровадженням цього інституту як в теорії, так і на практиці виникло ряд проблем щодо порядку проведення негласних слідчих дій, їх розмежування із однойменними оперативно-розшуковими заходами, ролі прокурора в ході їх проведення. Спроба охарактеризувати процесуальні особливості проведення однієї з негласних слідчих дій буде зроблена у цій статті.

Метою дослідження є спроба теоретичного осмислення змісту, підстав та процесуальних особливостей проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як накладення арешту на кореспонденцію.

Відповідно до п. 1.11.3. Інструкції накладення арешту на кореспонденцію полягає в забороні установам зв'язку та фінансовим установам вручення кореспонденції адресату без відповідної вказівки слідчого, прокурора [1].

Відповідно до ч. 4 ст. 261 КПК України кореспонденцією, на яку може накладатися арешт, є листи усіх видів, бандеролі, посилки, поштові контейнери, перекази, телеграми, інші матеріальні носії передання інформації між особами.

Однак ст. 1 ЗУ «Про поштовий зв'язок» та Правила надання послуг поштового зв'язку встановлюють дещо

ширший перелік цих об'єктів, зокрема до них належать:

– листи – поштове відправлення у вигляді поштового конверта з вкладенням письмового повідомлення або документа, розміри і масу якого встановлено відповідно до законодавства України;

– поштові картки – поштове відправлення у вигляді стандартного бланка, що містить відкрите письмове повідомлення;

– бандеролі – поштове відправлення з друкованими виданнями, діловими паперами, предметами культурно- побутового та іншого призначення, розміри, маса і порядок упакування якого встановлені відповідно до законодавства України;

– секограми – письмові повідомлення, написані секографічним способом, друковані видання для сліпих, кліше із знаками секографії, що подаються у відкритому вигляді, а також звукові записи та спеціальний папір, призначені виключно для сліпих, за умови, що вони відправляються офіційно визнаними установами для сліпих або на їх адресу;

– дрібні пакети – міжнародне рекомєндоване поштове відправлення із зразками товарів, дрібними предметами подарункового та іншого характеру, розміри, маса і порядок упакування якого встановлені відповідно до законодавства України;

– міжнародні відправлення з оголошеною цінністю – міжнародне реєстроване поштове відправлення з вкладенням паперів, документів або інших

предметів, оцінка вартості яких визначається відправником;

– посилки – поштове відправлення з предметами культурно-побутового та іншого призначення, не забороненими законодавством до пересилання, розміри, маса і порядок упакування якого встановлені відповідно до законодавства України;

– прямі поштові контейнери – внутрішнє реєстроване поштове відправлення з вкладенням товарів та інших матеріальних цінностей у спрощеній упаковці, пересилання якого здійснюється без розкриття;

– мішок «М» – міжнародне реєстроване поштове відправлення (спеціальний мішок) з вкладенням друкованих видань (книг, газет, журналів тощо), що подається для пересилання одним відправником і адресується одному адресатові;

– відправлення «EMS» – міжнародне реєстроване поштове відправлення з вкладенням документів та/або товарів, що приймається, перевозиться і доставляється найшвидшим способом [2].

Крім поштових відправлень, арешт також накладається на телеграми, якими є документальне повідомлення, лист або інформація, які передаються засобами телеграфного зв'язку [3].

Під іншими матеріальними носіями передання інформації між особами, на які може бути накладений арешт, потрібно розуміти інформацію, викладення і передача якої можлива разом з поштовим переказом, а також повідомлення, що приймаються від відправника на паперовому або магнітному носії, для передачі електронним шляхом, і які доставляються адресату відтвореними в фізичній або електронній формі. Такі повідомлення вручаються адресату в запечатаному вигляді, як письмова кореспонденція [4, с. 351].

Арешт може накладатися на кореспонденцію, адресовану конкретній особі або відправлену цією особою. В зв'язку із розміщенням даної негласної слідчої (розшукової) дії у § 2 Глави 21 КПК України [5] «втручання

у приватне спілкування» не може накладатися арешт на кореспонденцію, яка надходить на конкретний адрес або відправляється з нього, без зазначення особи, якій адресується кореспонденція.

Підставою накладення арешту на кореспонденцію є достатні підстави вважати, що поштово-телеграфна кореспонденція певної особи іншим особам або інших осіб їй може містити відомості про обставини або речі і документи, що мають істотне значення для досудового розслідування.

Метою накладення арешту на кореспонденцію є отримання інформації, яка міститься в поштовій кореспонденції, телеграмах, щодо злочинної діяльності особи, її протиправних зв'язках, місцезнаходження розшукуваної особи, виявлення предметів та речовин заборонених до обігу.

У клопотанні про накладення арешту на кореспонденцію особи і відповідній ухвалі слідчого судді, окрім загальних відомостей, передбачених ст. 248 КПК України, мають бути вказані конкретна установа зв'язку (оператор, провайдер), якій доручено здійснювати контроль і затримувати зазначену кореспонденцію (певні її різновиди або усі види кореспонденції), а також порядок невідкладного інформування цією установою слідчого про затримання кореспонденції [6, с. 507].

Огляд і виїмка кореспонденції полягає в негласному відкритті й огляді затриманої кореспонденції, на яку накладено арешт, її виїмки або зняття копії чи отриманні зразків, нанесенні на виявлені речі і документи спеціальних позначок, обладнанні їх технічними засобами контролю, заміні речей і речовин, що становлять загрозу для оточуючих чи заборонені у вільному обігу, на їх безпечні аналоги.

Прочитати лист, не розкриваючи його, оперативні працівники чи слідчий можуть за допомогою оптоволоконних приладів або за допомогою спеціального аерозолі типу РК 705, «X-Ray Spray». Балончик наповнений рідиною,

яка швидко випаровується та не вступає в реакцію з чорнилом. При обробці конверта цією рідиною стає видимим зміст листа, а через кілька секунд рідина висихає, не залишаючи ніяких слідів. У пристрої РК 5065-S така аерозоль використовується спільно з ендоскопом, що дозволяє за допомогою оптоволоконного світловода читати листи, написані на декількох аркушах [7, с. 291].

В ході проведення огляду і виїмки кореспонденції слідчий, оперативний працівник зобов'язані: забезпечити збереження в таємниці факту проведення негласної слідчої (розшукової) дії, забезпечити цілісність затриманої кореспонденції; зберегти в таємниці відомості, що містяться в кореспонденції [8, с. 261].

За необхідності з поштової кореспонденції можуть робитися копії, фотознімки, відеозапис вмісту відправлення, відбиратися зразки (проби) предметів та речовин, зніматися відбитки пальців і т.п. [4, с. 352].

У разі відсутності речей чи документів, які мають значення для досудового розслідування, слідчий дає вказівку про вручення оглянутої кореспонденції адресату. Така вказівка повинна бути зафіксована у протоколі огляду кореспонденції і під розписку доведена до відома особи, яка відповідальна за доставку кореспонденції.

Підставами для проведення виїмки, затриманої в установі зв'язку кореспонденції, є:

– наявність в ухвалі слідчого судді про накладення арешту на кореспонденцію дозволу на проведення її виїмки при встановленні в ній відомостей про обставини, які мають значення для досудового розслідування, або речей і документів, що мають істотне значення для досудового розслідування;

– фактичне встановлення слідчим за результатами проведення огляду затриманої кореспонденції, що конкретне поштово-телеграфне відправлення містить відомості про обставини, які мають значення для досудового роз-

слідування, або речі і документи, що мають істотне значення для досудового розслідування, і що зняття з них копій або їх фотографування, проведення відеозапису вмісту чи отримання зразків з цих відправлень не може забезпечити встановлення відомостей, які мають значення для досудового розслідування [9, с. 40].

Про кожен випадок проведення огляду, виїмки або затримання кореспонденції складається відповідний протокол. У протоколі обов'язково зазначається, які саме відправлення були оглянуті, що з них вилучено і що має бути доставлено адресату або тимчасово затримано, з яких відправлень знято копії чи отримано зразки, а також про нанесення на виявлені речі і документи спеціальних позначок, обладнання їх технічними засобами контролю, заміну речей і речовин, що становлять загрозу для оточуючих чи заборонені у вільному обігу, на їх безпечні аналоги.

Значно утруднюється проведення негласних слідчих (розшукових) дій із залученням співробітників установ зв'язку, а також операторів (провайдерів) телекомунікаційного зв'язку, конфідентів, інших осіб у зв'язку з доповненням наказом СБ України № 470 від 17 жовтня 2012 року Зводу відомостей, що становлять державну таємницю – підпунктами 4.12.4 та 4.12.5. Останніми, відповідно, до відомостей, що мають ступінь секретності «таємно», віднесені відомості про факт або методи проведення негласної слідчої (розшукової) дії, а також відомості, що дають змогу ідентифікувати особу, місце або річ, щодо якої проводиться чи планується проведення негласної слідчої (розшукової) дії, розголошення яких створює загрозу національним інтересам і безпеці. Подібне нормативно-правове регулювання вимагає наявності у всіх залучуваних осіб відповідної форми допуску до державної таємниці [6, с. 507-508].

Накладення арешту на кореспонденцію передбачає обов'язкову участь при огляді кореспонденції представника уста-

нови зв'язку та можливу участь фахівця. Зважаючи на те, що наданням послуг зв'язку займаються у тому числі й комерційні структури, де працівники не мають допуску до відомостей, що містять державну таємницю, вимога в обов'язковому порядку присвоювати гриф таємності може ускладнити процес реалізації заходу [10, с. 57]. В зв'язку з цим вважаємо, що у випадку накладення арешту на кореспонденцію, яка доставляється приватними поштовими службами, слідчому, прокурору доцільно прийняти рішення про незасекречення протоколів НСРД, а попереджати учасників даної негласної слідчої дії про кримінальну відповідальність за розголошення даних досудового розслідування.

Керівники та працівники установ зв'язку зобов'язані сприяти проведенню негласної слідчої (розшукової) дії і не розголошувати факт її проведення чи отриману інформацію. В зв'язку з цим не можна у повній мірі погодитись з думкою, що у клопотанні, узгодженому з прокурором до слідчого судді про дозвіл на накладення арешту на кореспонденцію, поряд із зазначенням відомостей, що перелічені у ч. 2 ст. 248 КПК, слідчий повинен звернутися до слідчого судді не тільки щодо надання дозволу на накладення арешту на кореспонденцію конкретної особи у певній установі зв'язку протягом необхідного для успішного проведення цієї НС(Р) Д строку, але й щодо зобов'язання керівника цієї установи здійснювати контроль і затримувати кореспонденцію особи і протягом доби повідомляти про це слідчого (курсив мій – В.Л.) та надання слідчим суддею дозволу слідчому в разі затримання кореспонденції, що містить відомості, які мають значення для досудового розслідування, провести її огляд та виїмку, а за необхідності зняти з неї копії та отримати зразки з відповідних відправлень. Така незгода впливає з того, що на керівника установи зв'язку покладено законодавчий обов'язок сприяти слідчому у проведенні цієї негласної слідчої (розшукової) дії, а отже немає

потреби його дублювати в ухвалі слідчого судді. Це вже завдання слідчого проінформувати керівника установи про порядок його взаємодії із слідчим (прокурором).

Накладення арешту на кореспонденцію, не будучи новим способом отримання доказів у кримінальному провадженні, продовжує залишатися надійним способом розслідування злочинів. Поєднання цієї НСРД із іншими діями, спрямованими на отримання електронної інформації, дозволяє слідчому відпрацювати усі можливі версії, які виникають в ході розслідування, встановити можливі злочинні зв'язки, отримати нові докази. Наведені у статті рекомендації щодо її проведення будуть сприяти вдосконаленню процесуального порядку здійснення цієї негласної слідчої (розшукової) дії та усуненню можливих недоліків в ході оформлення її результатів.

Ключові слова: «негласна слідча (розшукова) дія», накладення арешту на кореспонденцію, огляд кореспонденції, виїмка кореспонденції, державна таємниця.

Стаття присвячена характеристиці такої негласної слідчої (розшукової) дії, як накладення арешту на кореспонденцію. У ній розглянуто процесуальні особливості проведення цієї НСРД, її об'єкти, проаналізовано особливості огляду та виїмки кореспонденції, запропоновано можливі шляхи вдосконалення порядку її проведення.

Стаття посвячена характеристиці такого негласного следственного (розыскного) действия, как наложение ареста на корреспонденцию. В ней рассмотрены процессуальные особенности проведения этого НСРД, его объекты, проанализированы особенности осмотра и выемки корреспонденции, предложены возможные пути совершенствования порядка его проведения.

The article is devoted to the characterization of such undercover investigative (search activity) action

as the arrest of correspondence. It deals with the procedural features of this undercover investigative (search activity) action, its objects. The peculiarities of examination and seizure of correspondence are analyzed, possible ways of improvement of the procedure for of it conducts are suggested.

Література

1. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затверджена Наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України №№ 114/1042/516/1199/936/1687/5 від 16 листопада 2012 року // Інформаційно-аналітична система «Ліга-закон».

2. Правила надання послуг поштового зв'язку, затверджені постановою Кабінету Міністрів України №270 від 5 березня 2009 : [із змінами і доповненнями на 08.04.2013] // Офіційний вісник України. – 2009. – №23. – ст. 750.

3. Інструкція щодо заповнення форми державного статистичного спостереження №11-зв'язок «Звіт про продукцію зв'язку» (поштою – квартална), затверджена наказом Державного комітету статисти-

ки України №143 від 6 червня 2005 року // Офіційний вісник України. – 2005. – № 46. – Ст. 2901.

4. Теория оперативно-розыскной деятельности: Учебник / Под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, Г.К. Сенилова. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 831 с.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року №4651-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 37. – Ст. 1370.

6. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року / за ред. О.А. Банчука, Р.О. Куйбіди, М.І. Хавронюка. – Х. : Фактор, 2013. – 1072 с.

7. Халиков А.Н., Яковец Е.Н., Журавленко Н.И. Юридическое, техническое и информационно – аналитическое обеспечение оперативно – розыскной деятельности: Учебное пособие / Под редакцией А.Н. Халикова. – М. : Юрлитинформ, 2010. – 472 с.

8. Дубоносов Е.С. Оперативно-розыскная деятельность : учебник для вузов. – М. : Изд-во Юрайт, 2012. – 415 с.

9. Негласні слідчі (розшукові) дії та використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні: Навчально-практичний посібник / Кудінов С.С., Шехавцов Р.М., Дроздов О.М., Гриненко С.О. – Х. : Оберіг, 2013. – 344 с.

10. Бабіков О. Негласні слідчі дії: проблеми правового регулювання // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2013. – №3. – С. 52–62.

